

UHYRE?: Hvordan ser livløse krokodilleøyne ut, spør Øverenget. Tegning: Harald Nygård.

Livløse krokodilleøyne

Vi har kanskje behov for å gjøre Breivik liten, men måten vi gjør ham liten på er tankevekkende.

Debatt Einar Øverenget/Filosof

En liten, blek og lubben mann står tiltalt i rettsal 250 i Oslo tinghus. Hans livløse krokodilleøyne plirer ondskapsfullt mot tilhørerne og røper en flat personlighet og et tomt indre.

Ingen venner

Med flass utover skuldrene, stygg hud og tynn stemme henvender denne komiske og mislykkede personen seg usammenhengende til retten.

Han har ingen venner, har ikke fått til noe her i verden og er misunnelig på alle som er en del av et fellesskap og som har noe meningsfullt å drive med. Han er så mislykket at han flyttet hjem til sin mor i voksen alder. Denne lattervekkende mannen er ikke bare mislykket. Han er i tillegg stakkarslig, pervers og feig.

Ordene er ikke mine – dette er et assortert utvalg ord hentet fra alle de som har kommentert Anders Behring Breiviks tilstedeværelse og oppførsel i rettsalen.

Straffes for handlinger

Anders Behring Breivik står tiltalt for å ha utført uhyrlige handlinger, og det er disse handlingene han nå skal straffes for. I norsk rettspleie straffes du for det du har gjort, ikke for hvem du er. Dette er et viktig skille – og derfor er det tankevekkende å se hvordan kommentatorer dveler ved hans person, og tillater seg beskrivelser som er tuftet på frilynt fortolkning av hans ytre.

Har han virkelig livløse krokodilleøyne? Hvordan ser slike øyne ut? Er han virkelig liten og blek, og har det egentlig noe med saken å gjøre? Og hva om han har flass og er uten venner?

Hans selvfølelse beskrives som lav. Usikkert og unnvikende stotrer han frem sitt budskap, og de gangene han fremfører sammenhengende tale er han kald, kynisk, hevngjerrig, ondskapsfull og fornøyd.

Det er fortsatt ikke mine ord, men ord hentet fra de forskjellige kommentarene av ham. Er han slik han beskrives, eller er dette fortolkninger av han som er gjort på bakgrunn av det han står tiltalt for. Kan hans oppførsel også tolkes som ettertenksom der han ikke svarer direkte, og som systematisk og utførlig der han beskrives som kald?

Forventninger?

De gangene han smiler kan fagfolkene åpenbart kjenne nærværet av en uhyre kompleks personlighet. Denne mannen smiler åpenbart aldri et rent smil – det bærer alltid med seg noe annet. Smilet er noen ganger usikkert, nervøst og unnvikende, andre ganger hovent, selvopptatt og arrogant.

Gir det overhodet mening å forsøke å si noe om hva som ligger til grunn for et smil uten å spørre den som smiler? Det er mulig at en betrakter kan oppleve forskjellige ting i sitt indre når man ser Anders Behring Breivik smile – tatt i betraktning hva han har gjort – men i så fall er det en beskrivelse av betrakteren og ikke den som blir betraktet.

Dette er ikke minst sentralt i denne saken, der det eneste springende punkt er hvorvidt han er strafferettslig tilregnelig eller ikke. Det spørsmålet kan ikke besvares ved hjelp av blodprøve, MR eller PET, det blir avgjort ved hjelp av observasjon: Ved å betrakte og fortolke det tiltalte sier og gjør.

I hvilken grad styres de sakkyndiges oppfatninger av de forventninger de har til tiltalte? I hvilken grad leser de disse forventningene inn i tiltaltes hode.

Vel, all den tid to grupper av sakkyndige fortolker et og samme fenomen helt forskjellig har vi fått en klar demonstrasjon av at dette representerer en vesentlig metodisk utfordring for deres virksomhet.

Synd på ham

Og det utarter når det i neste omgang betraktes som tiltaltes skyld. Det har blitt hevdet at de som har kommet frem til at han er tilregnelig har blitt lurt av den de observerer. Med andre ord, Anders Behring Breivik er ikke bare syk og utilregnelig, han er i tillegg så utspekulert i sin utilregnelighet at han er i stand til å lure psykiaterne til å tro at han ikke er psykotisk.

Men la oss nå anta at han er så alvorlig syk at han er strafferettslig utilregnelig, er det ikke da først og fremst synd på tiltalte? Vi omtaler da vel ikke syke mennesker på den måten Behring Breivik har blitt omtalt på – som ynkelige, mislykkede tapere? Eller er det kanskje det vi gjør?

Det virker som om det har gått sport i å omtale tiltalte i mest mulig negative ordelag, og det er forståelig, men hvilke ord gjør man bruk av for å få til det. Jo, det benyttes ord som liten, lubben, blek, stotrende, mislykket, usikker, unnvikende og nervøs.

Ser vi ned på mennesker med slike persontrekk?

Er mennesker med slike egenskaper å forakte – og helt forskjellige fra dem som er høye, slanke, solbrune, som har mange venner, er sikre på seg selv og har hatt suksess her i livet.

Vi har kanskje behov for å gjøre Anders Behring Breivik liten – men måten vi gjør ham liten på er tankevekkende.

Ansvarlig redaktør: Torry Pedersen
Redaktør digital: Espen Egil Hansen
Redaktør avis: Helje Solberg
Politisk redaktør: Hanne Skartveit
Adm. dir. VG Mobil AS: Tor Jacobsen
Utgavesjef VG+: Espen Olsen Langfeldt

Kopiering av materiale fra VG Nett for bruk annet sted er ikke tillatt uten avtale. | © 2012 VG Mobil AS